

РХЛШ6(2-4м)
С-65

и. Сорока

Держити видав

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Шифр РШБ(2-4); С65 +
Инв. № 2429804Автор Сорока О.Назва Зримо.Місце, рік видання К., 1941.Кіл-ть стор. 143, [4]с.

-//- окр. листів _____

-//- ілюстрацій [1] арк. портр.

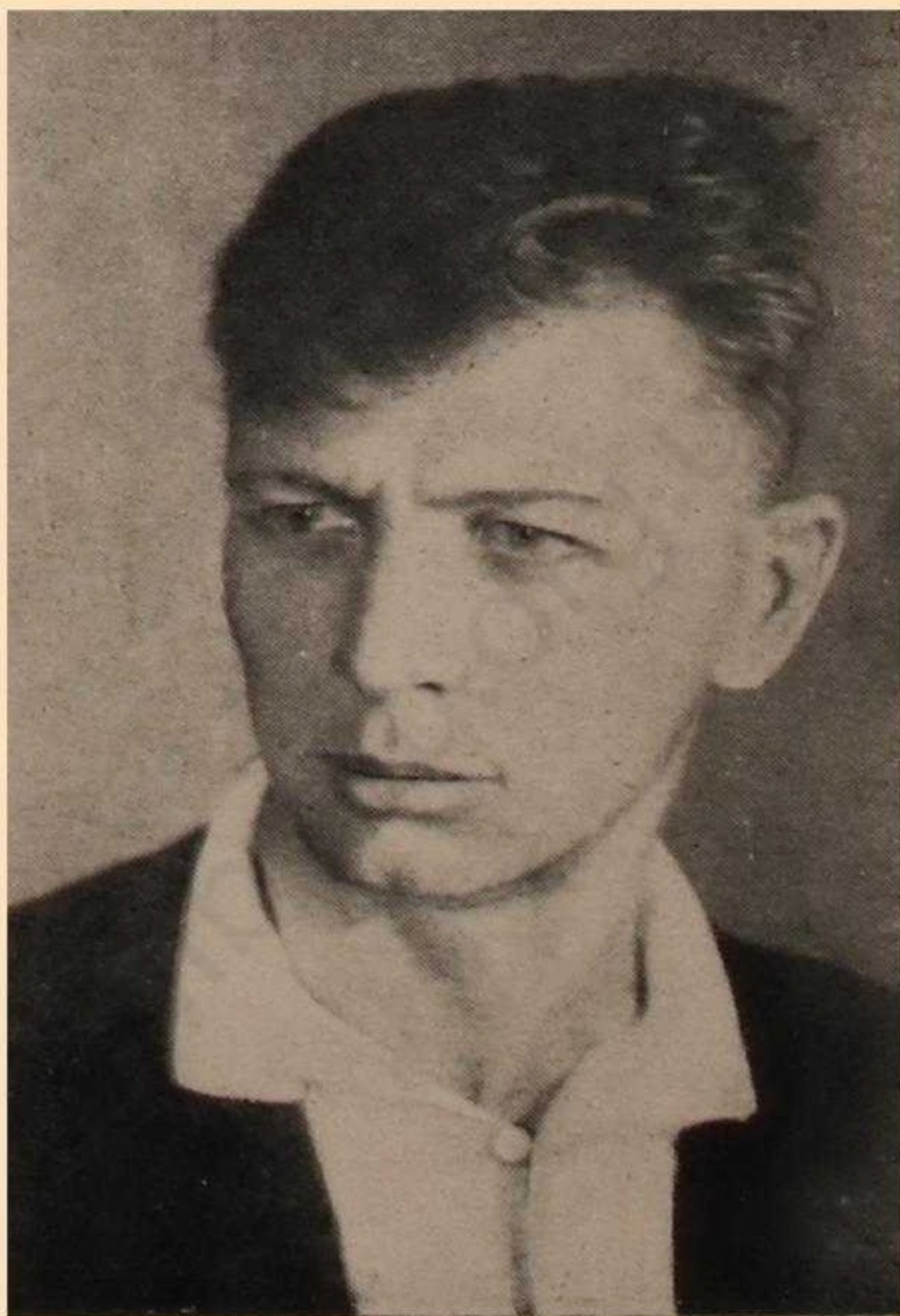
-//- карт _____

-//- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют _____

2.03.2004.Момс -

Олександр Сорока

Г Р О Н О

Державна ордена Трудового
Червоного Прапора
Республіканська бібліотека
УРСР імені КПРС

-3-

*Державне
Літературне Видавництво
Київ — 1941*

*Пишіть про все, — я поважаю щирість,
Нещирості ніколи не любив.
Життя людське — як камінці у вирі
Чи то як простір ніжно - голубий*

ЛІТА

Літа — як віч,
літа — як сон,
літа —
як бистра річка.
І знав всякий — це закон,
хоч він для нас і звичка.

До льоту звик і я давно:
літа,
як хвилі, котять.
Минуле стало прикрим сном,
і звик до нього потяг.

І не шкода його мені:
бере майбутнє очі.
Воно,
як квітка в далині,
що всяк зірвати хоче.

БУЛИ ЧАСИ

Були часи:

митці писали оди

І в кожній оді славили царів,

Щоб вірили царям підкорені народи,

Як вірили колись вони в богатирів.

Були часи:

актори і музики

Хвалу співали графам і князям,

Щоб тільки заглушить нестямний крик Бутирки

І вплинути ще раз на блузу і аням.

Були часи:

духівники і раві

За „праведних“ молилися щодня,

Щоб тільки селянин своїм горбом корявим

Не зняв проти богів страшного повстання.

Були часи:

чинуші і дворяни

Богів благали за своє життя,

Щоб тільки проти них не знявся цілим станом
Довічний робітник, що вічно лямку тяг.

Були часи:

жандарми й поліцаї

Тремтіли завжди за державний лад

І глаля у Сибір через степи безкраї

Знеможених людей у збитих постолах.

Були часи:

майстри і інженери

Співали тюрми й палаци не раз.

У палацах жили пани й мільонери,

У тюрмах робітник безправний умирав.

Були часи ...

І згадують немило!

Часи безправ'я, каторги, тюрми.

Та зараз ми — непереможна сила,

Що зветься гордо вільними людьми.

ЗЕМЛІ МОЇЙ

Я кожний камінець люблю
в своїй країні —
Його мої батьки кривцею
полили,
Щоб тільки ми, сини і дочки,
не жили
Так, як жили вони на цих
просторах сивих.

Я кожну грудочку її землі
шавую —
У ній захована сьогодні наша
сила,
Що за старих часів лише панам
служила,
Які завжди її збавляли тільки
всує.

Я кожне деревце з пошаною
вітаю —

Воно несе в собі найбагатіший
плід,
Щоб радість принести моїй
дочці малій
І матері моїй, що онучатко
мав.

Я кожне озерце з захопленням
стрічаю —
Його глибінь таїть життя
в собі живе,
І в кожній крапельці води
його сливе
Для мене раз - у - раз коштовні
перли сяють.

ЗА ГОРАМИ, ЗА ДОЛАМИ

Я не знаю, чи то правда, чи то казка прастара,
Чи переказ стародавній, щоб жахалась дівтора,

Але чув я часто змалку, як діди мої старі
Цей переказ стародавній промовляли дівторі.

І дівтора прислухалась, думала і ним жила,
Хоч вона й не уявляла, де така земля була.

Правда, їй хотілось знати, що ж то був за край такий,
Де всьому закон — багатий і його важений кий.

І вона дідів питала, де ж то та земля лежить,
Що по ній ще ходять люди і по-людськи хочуть жити.

Та діди часом лукаво оминали ці місця,
І з напруження в дівторі бушували знов серця.

Чув і я не раз цю казку і не раз я бушував,
Уривав її, сварився й проти неї повставав:

Я не вірив, щоб на світі десь була така земля,
Де б одній лише людині всі належали поля.

І щоб ця ж таки людина верховодила людьми,
Грабувала їх, карала й завдавала до тюрми.

Та діди мої похмуро завжди правили своє.
І я знав, що десь на світі, а така країна є.

І мені тоді ставало боляче, що я такий
Недолугий і маленький, і такий важонний кий,

І що ця страшна країна за морями десь лежить,
І що в ній таким же людям, як і ми, а важко жить.

Та коли я сп'явсь на ноги і з життям стикнувся сам,
Я побачив, що не краще всім тоді жилося нам.

І тепер, коли я чую казку цю про дні важкі,
Я здригаюся од гніву і стискаю кулаки.

А коли часом, буває, десь довідаюсь про тих,
Що мою країну хочуть за калитку золотих

Повернути у неволю під страшний, яремний кий,
Я тоді беру гвинтівку і готуюся на бій.

ПЕРЕБОРЕЦЬ ОПАНАС

Ой, ішли, ішли через степ - лани,
Через степ - лани та ще й три пани,
Та ще й три пани, як ті три сини,
Як ті три сини - свояни.

А що перший пан —

то куркуль Степан,

А що другий пан — то дідич Іван,

А що третій пан — то сам піп Олян.

І сказав Степан — багатющий пан :

— Розорили нас,

розігнали нас,

Гайдамака був — голови позбувсь,

Поляк був — не спас, тільки ниви спас,

А Петлюра йшов, що той дим пройшов,

Й довелося нам,

отаким панам,

У широкий світ а що ранок - світ

Вирушати десь:

Бо повстав на нас перебієць наш,

Перебієць наш,

Опанас.

Перебієць наш,
 Переборець наш,
 Опанас.
 Він не сам прийшов — переборець з ним,
 Переборець з ним —
 робітник старий,
 Робітник старий, що в нужді кенав ...
 Й довелось нам,
 отаким панам,
 Утікати однак ...
 І сказав Олян,
 піп —
 не пан —
 оклян :
 — Дорогий Степан, багатющий пан,
 Дорогий Іван, з діда дідич, пан,
 Я ланів не мав,
 Я степів не мав,
 Тільки бога мав,
 Що панам наймав,
 А й мені за вас довелось йти,
 Довелось йти, бо прийшли чорти,
 Бо прийшов отой, перебієць наш,
 Перебієць наш,
 Переборець наш,
 Опанас.

І ні вас, пани,
ні мене, пани,
Бог не спас ...

Ой, ішли пани через степ - лани,
Через степ - лани, як ті три сини,
Як ті три сини - свояни.

І сміявся з них перебієць наш,
Перебієць наш,
Переборець наш,
Опанає :

— Не вертатись вам з походеньок,
Ні!

Не вертатись вам з чужини ...

Розорали вже
Межі - грані днів,
Межі піль - ланів,
Степ - лани.

І поставили
На кордовах скрізь,
На границях скрізь
Міць невидану,
Міць нечувану
Молодці мої,
Братани ...

Молодість на пана,
Молодість на пана
Не з добра
Мила моя мати,
Мила моя мати
В економію однесла.

А хотілось бачити б
молодою,
Зелен - зеленою,
Зелен - зеленою —
зеленицею,
Красною весною.

А хотілось бачити б
молодою,
Бистрою - бистрицею,
Дужою такою,
Як і я

— Дуже вже давно я в тебе не була,
Мовила вона,
Мовила вона,—
Дуже вже давно я в тебе не була.
Так немов я, сину, цілий вік
Десь тебе не бачила,

Державна ордена Трудового
Червоного Прапора
Республіканська бібліотека
УРСР імені КПРС

рік —
не рік, —

І - і -

да - авно - о !

Ти тепер інакший,

ти не той,

Що колись було,

Що колись було ...

Ет, сплило !..

Й ніжно посміхнувся очі спід повік,

Чорні, як жуки.

Страх, які !

Сину мій хороший,

соколе ясний,

Ти ж і не лихий,

Ти ж і не лихий,

А такий ...

Сину мій хороший,

соколе ясний,

Ой, чого ж ти, сину, став сумний ?

Може, тобі, сину, щось не так ?

Може, тобі, сину, щось болить ?

Ти мені скажи,

Ти мені скажи,

Не тужи !

А чи ж нам тужить,

А чи ж нам тужить?

Тільки й жить!

Ми своє,

мій сину,

одтужили вже!

Хай вони ще тужать, як тужили ми,

Хай вони ще стогнуть, як стогнали ми, —

Не стогнати нам,

Не стогнати нам —

Хазяїнам!

Я тепер колгоспниця на всю губу,

Я тепер заможниця в нашому селі,

Знають і малі,

Знають і малі

В нашому селі.

Тільки підтопталась трохи я, —

Еж не молода,

Еж не молода ...

Ех, года!

А якби десятків три назад,

А якби десятків два назад,

А якби один,

А якби один,

Цвіту,

Син!..

Загула б чорноземля піді мною,
Загула б чорноземля піді мною —
Молод - молодичею молодою.

Загула б чорноземля,
увігнулась,

Молод - молодичя,
Бистрина - бистриця
Посміхнулась ...

Приїхала мати до мене в села,
Як земля стара,
Ой, стара!

Д В А

(Уривок)

Їх два було ...

Такі маленькі

І непомітні ...

Малюки.

Дзвеніли на полотнах рейки,

І дзвоном падали гудки.

Проходили,

летіли,

мчали,

Спивалися і знов ішли.

Міста обабіч виростали,

І села кожну мить росли.

І бігли станції,

розминки,

Дороги,

тропи,

путівці.

Літа зникали на зупинках,

І дві в весіннім туманці.

І їх ніхто не знав ніколи,
Хоч знали і вони життя:
Часом цікавило їх поле
І вабив чорний паротяг.

Тоді вони на мить спиняли
Очей своїх бентежний зір,
І пильно - пильно щось шукали
І вишпорили в пилюзі.

Їх вабили колеса чорні
І чорві спиці в кружині,
Що десь котили ранком сонним
Такі привітні,
теплі
дві.

Подобались вагони дуже,
І слоди ковано - висні,
Що пробігали взимку вужом
І мчали вужом навесні.

І марився їм теплий вирій,
Річки,
озера,
пустирі ...

Хетілось дуже в пасажири,
А ні —

хоч би в кондуктори.

Та їх ніхто не брав ніколи, —
Не помічали в метушні ...
Хмарів димок на видноколі
І потяги у далині ...

І так не раз вони спивнялись
І мовчки мріяли ...

Малі!

Аж поки в поле не рушали
Чи
не лишались у селі.

Дорогою ж невтомно грались,
Шипіли,

пацкали,

гули.

Кричали,

хекали і мчали,

І знов ставали й знов ішли.

І так помалу виростали,
Хоч і малятами були,

Аж поки наймитами стали
У куркуля за постоли.

І знову бігали у поле,
Та вже не так, як то колись, —
А по стерні,
 голодні й голі,
За скотом хмарою неслись.

Бо, де ж,
 упреться в панську ниву,
І вже тоді, мабуть, держись:
Посинієш, як чорна слива,
Хоч ти боєшся, хоч не боєшся ...

А потяги летіли,
 мчали,
Дзвеніли,
 дзвякали,
 гули,
І бовваніли знов квартали,
І села знов і знов росли.
І тільки станції зникали
Та дні потоками текли,
І вже назад не повертали,
А одпливали і пливли ...

ХЛІБ

Це спогади старі,
це дві,
Це давнина ...
Як на долоні,
Спливають в пам'яті мені
Багністі, грузні оболоні,
Лани безмежні в далині,
Безкраї простори стерні
І табунами ситі коні.

І все це просто ...
В сутіні
Жовтогарячий ключ вагонів,
І над вагонами огні,
І поту випари солоні,
І лиця вмучені,
сумні
Серед роботи і гризні,
І погляди страшні, голодні.

І тільки я, вемов у сні,
Чи то в дитячому полоні,

Не розуміючи цих днів,
Ходжу у наймах на припоні,
Хоч і не байдуже мені
Звикать до панських шуманів
На панській вижовклій стерні
Й багнисто - грузній ободоні.

І я щодня кажу старій:
Набридли, мамо, панські коні,
Як і набридли сухарі
Черстві надміру і солоні.
Хотілося б уже й мені
Пшеничних білих буханів,
Що їх качають для павів
Перепічайки ранком сонні...

Та мати байдуже мені, —
Здвигне плечима ненароком:
— Куди тобі там до павів,
Моя засмучена сороко!..
Паси худобу...

З чабанів

Діждала й старших я сивів,
Хоч і не мала, сину, толку.

Важкі літа ...

І не одній

Мені таке судилось, сину,
Ніхто ще з нас не запанів
І не позбавився првчини.
А ти до панських буханів ...
Ти краще не кажи мені.
Нехай їм чорт, моя дитино!

Колись і брат твій теж хотів
Прикласти рук до панських булок,
Та довелось через катів
Йому потрапити до Тули,
А там на копні золоті,
Туди, де мучились оті,
Що ставились до бідних чуло ...

Ти краще коней бережи,
Не задивляйся на панські булки, —
Тобі ще рано білим жити,
Справляй собі дитячі гульки ...
Не підпускай до бережин
Розбещених чужих марджив,
Не лізь туди, де дуже мулько.

І я не розумів цих слів,
Хоч і мовчав під час розмови,
Дитячий розум мій волів
Якоїсь іншої понови.

І марив я про білий хліб
(На панській вижовклій землі)
Без висівок і без половн.

Та бігли буряно літа,
Нестримно падали потоком,
Щоб хліб мій білий виростав
Над панським тамуватим током
У грозові повстань жита,
Що через стерні неспроста
Пройшли непереможним кроком.

Це давнина стара,
це дні,
Це так було ...
Мов на долові,
Біжать вагони в далині
Через багвясті оболоні
В безмежні простори ланів,
Як спогади про чабанів,
Що випасали панські коні.

ПО ЗНАКУ

Ця дівчина мені напевно по знаку,
Чи може я колись стрічав лише таку
В далекому селі на вулиці, чи в полі,
Чи вечором ясним у виводі, у колі,
І з нею одбивав часом кривого танця.

Чи на дубках точив розмову запашну,
Стрічаючи не раз багрових днів стіну,
І марив, ідучи додому ніяково:
Яка чудова ніч!..

Та бачив день я знову,
І я тоді стискав собі до болю пальці.

Чи може з нею я ходив колись до пана,
Схопившись на зорі, світанком раннім, рано,
Щоб злота заробить на чорний хліб у хату,
Яким журилася не тільки моя мати,
А й тисячі таких, знедолених і бідних.

Чи може ми були разом десь на заводі,
Де в затірних чанах ячмінь і жито бродить,

І де робітники не знали, що то — спокій,
Хоч їхній пан — дерій, бридкий і вилокий,
Цей спокій завжди мав для себе і для рідних.

Чи може ми колись, обдерті і голодні,
Зневірившись украй, надій не мали жодних,
І кожну мить кляли свої поневіряння,
Своє життя страшно і свої мрії ранні,
Не знаючи, де край цим дням, як бубон, голим.

Чи може ми були в червоному загоні
І поруч нас несли бадьоро наші коні,
Чи може ми в боях ішли в шерезі рядом,
Обсипані з рушниць ворожих смертним градом,
І думали, що ми не стрінемось ніколи...

Ця дівчина мені напевно по знаку:
Я часто зустрічав її колись таку.

ПО КОСОВИЦІ

Клонився день,
Лягала спати ніч,
Змовкав комар,
Собаки затихали.
І тільки десь
Тремтіли ще вогні,
Та голоси у пітьму відпливали.

Не спали й ми.
І сон не йшов до нас :
(Та й чи заснеш, коли про давнє мова !)
Господар наш — старий Парій Ігнат
На мить замовк
І загадавсь на слові.

— Що й говорить,
Нагорювались ми !
Було всього :
І розстріли,
І сльози.

Петлюрівці нас брали до тюрми.
Денікінці вбивали на дорозі.

А то ще й ляли.
Скільки нас вони
Замучили ...
І пригадать несила!
І все за що?
За ті ж таки лани,
Що ми на них оце хліба скосили.

Та тільки ж хто здолати може нас?
Еж, сила — ми,
Робочі і селяни ...
Тепер же в нас,
як бачите,
весна,
А навесні ніщо вже не зав'яне.

І В ВАЖКОМУ ЗЕРНІ Я ЗНОВ ПІЗНАЮ ФІЛОСОФІЮ ПАРТІЇ

Дорогий Олександр!

Якби ти знав, яка радість ще раз і ще раз пережити перемогу. Сьогодні ми паювали літній заробіток. Мені припало 1200 пудів золотого, як твоє волосся, зерна. Але... Де його всипати? У мене ні комори, ні васіків.

З листа

Милій товаришу,—
це вам не ода
І не якась
прастара філософія.
Ви
працювали на полі до поту
І не мавіжились ніжно на софі.
Ваша долоня
корявою стала
І,
як зерно,
на руках мозолі.
Та
і на цей раз,
мабуть, не злякала
Вас філософія хліба й землі.
Ви, —
загартований кров'ю і кулями,—

Вивчили добре
історію партії,
І, як обізнаний в різних бурях
По - більшовицьки, —
вірите? —
варт її.

Вас не сполохати вітром і спекою, —
Бачили ви Сиваші й Перекоп.
І довелось не раз в небезпекою
Стати „на прю“,
залишивши окоп.
Жовта ж пшениця,
ячмінь,
а чи жито,

Знаєте ви, —
електрони життя,
І що його
на току
більше збито —
Це ще одна з перемог і звитяг.
Милій товаришу, —

це вам не ода
І не якась
прастара філософія,
Ви,
що на мнива прийшли із заводу,
Вірите в совє боротьби,
як і я.

ПЕРЕД ЖНИВАМИ

В якій країні ще живеться так,
І де ще в така земля щаслива,
Щоб так росли колгоспівські жита
І щоб були такі прекрасні жнива!

Іду полями.
Жито — як стіна!
Зерном достиглим стебла обважвіли.
І це вже хліб не пана Ляпуна,
Що села наші перед ним тремтіли.

Це батько мій,
Це мати,
Це сестра,
Це колектив —
І власник,
І господар!..
Ще день чи два —
І вийдуть хліб збирать,
Стояла б тільки сонячна погода.

МИ ЧАСТО ЗГАДУЄМ СТАРЕ

Года бурхаві,

завдні,

скруть,

Етапи,

зміни,

перемоги,

І в нерозривну збіглись путь

Усі стези і всі дороги.

І не розіде нас вода, --

В бою зуотрілися з тобою, —

Хоч за водою

і года,

І наше давне

за водою.

Ми часто згадуєм

старе:

Ти —

Вішницю.

Я —

дальній Купаль,

І нас за серце знов бере,
І знову нас минуле рупить.

І хочеться,
 мабуть,
 тобі,

Як і мені,
 хоч на хвилину
Десь у долині
 при горбі,

Чи то в селі за ветхим тном
Лягти з гвинтівкою в руках
І пильно стежити в напрузі,
Щоб дарма не спустать курка,
Коли майне на виднокрузі
Постава пана - польщука,

Чи то сховатися на мить
І на хвилину стать сестрою,
Щоб заспокоїлися ми
Скривавлені в боях порою.

А ні,—
 сказати кілька слів
Десь на привалі

 після бою,
Щоб ми сміялись, як малі,
Безжурно й весело з тобою

І щоб захоплені украй
Твоїм невимушеним сміхом,
Що б'є, веначе водограй
То дзвінко, то не в міру тихо,
Не згадували, як Шурай
Поліг полякам на потіху.

І щоб не думалося нам
Про те, що може бути знову
На полі бою не одна
Смертельна з ворогом розмова.

Та дні пройшли, і не забудь
Того, що згадкою страшною
Укрило нашу

 славну путь,
Перейдену в боях з тобою.

І вже ніколи нам її
Напевно не верстати вдруге,
Як не верстати і боїв,
Що пробиваються з осуги
Ще теплих спогадів твоїх.
Нам залишилось тільки вдвох
Минуле згадувати часом,
Що серед вазнаних тривог,
Напруго пережитих класом,

Навіки вникло,
Одійшло.
І чи було,
Чи не було,—
Повірить важко!
Як коляса,
Проїхала...
І —
Замело,
Запорошило,
Завесло.
І тільки тепла,
Ніжна рунь
Пробилася і буйно вгору
До сонця потяглась.
Стару
Росію-матушку,
Потвору,
Поглинула і...
Розрослась,
Заколосилась,
Налилась...
І вже напевно малюки
Не знатимуть того, що знали
Діди їх рідні і батьки,
Коли з панами воювали.

МАТИ НЕ ВИЙДЕ. НІ

День починався рано.
Морок,
задуха,
степ,
Сонце за хмари —
рана,
Обрій —
суха пастель.
Вийшли в дорогу світом:
Вулиці,
камінь,
брук.
Порох під ноги —
вітер,
ноги на камінь —
стук.
Випало й нам тікати
В дальню,
далеку путь.
Ганок ...
розпука ...
мати ...
Сльози самі течуть.

— Ви ж повертайтеся, діти,
Білим недовго быть ...
Розстріля ...

Осінь ...

Вітер ...

Мати ...

Червона путь.

І повернулись раптом —
З бовм котили дні.
Тільки настріч мати
З хати не вийшла,
ні!

НАКАЗ ДЕПУТАТОВІ

У селі моїм у Народичах,
У Народичах, у поліському,
Собиралася та громадонька,
Та громадонька ще й великая,
Ще й великая, ще й артільная,
До Тетяноньки до Василівки,
До найкращої до колгоспниці
Раду радити, думу думати,
Думу думати — свій наказ давати,
Свій наказ давати депутатові,
Як у городі у Москві новій,
У Москві новій, білокамінній,
На параді тій, на нечуваній,
На нечуваній,
На невиданій,
Перед Радою Всесоюзною,
Всесоюзною ще й Верховною,
Ії колгоспниці, Ії стахановці,
Ії стахановці, Ії ударниці,
Від громадоньки від поліської
Виступать.

Що їй миру там про життя людське,
Про життя людське у селі своїм,
У селі своїм, у Народичах
Розказать.

І ось виступив на нараді цій,
На нараді цій при громаді всій
Бригадир Куцій,
Що колись

давно,

За царських часів
Повожатим був діда Дороша.
— Ти насамперед, коли будеш там
Докладать братам про Народичі,
Передай привіт теплий Сталіну,
Уклонись йому, сонцю нашому,
Сонцю красному, найяснішому,
Орлу сизому, наймилішому,
Од синів його, од колгоспників.
А як будеш ти річ держать од нас
Перед Радою,
Перед нашою,
Перед нашою,
Перед рідною,
Ти скажи їм так, що живеться нам
Дуже хороше;
Що сьогодні ми

Стали всі людьми,
І що син Петра, діда Дороша,
У селі у вас, у Народичах
Головою став.
І що ми йому всі громадою
Придідали
Краще дворище, —
Тільки дід Петро
Не діждав ...

ПАРАШУТИСТ

Сім тисяч двісті, сім тисяч п'ятсот...
І знов у повітрі звитяжець висот.

І знов у повітрі мороз і сніг:
Не чує звитяжець ні рук, ні ніг.

І знову навколо хмарки і хмарки:
Повітря холодне танком у вірки.

І висне над білим півколом зима,
І тіло бадьорість юнацька пойма.

І тільки ще десь невиразно шумить
Одну мільйонну хвилини — мить

Знайомий пропелер, такий близький
І дуже далекий до нього такий.

І знає звитяжець — проливе мить,
Як хмара проливе в просторах німих,

І прийде зненацька блакить ясна,
Що хочеться випить її до дна.

І знову покажеться контур землі,
Що десь бовванів, як цятка, в імлі.

І хочеться ще раз звитяжцю ввись —
У простір, що знову над ним повис.

І хочеться знову відчутти йому
Бадьору напругу і тишу німу.

І ще раз униз позирнути здаля
На землю щасливу, на рідні поля.

І так — не хвилину, не дві, не три —
Летить переможно звитяжець згори.

Та раптом внизу зачорніли ліси,
Зелені сіножаті, хащі лози,

Безмежні простори, широкі шляхи
І навіть маленькі в полях пастухи.

І ось він приземлює миттю на шлях,
І знов під ногами у нього земля.

І шле він схвильовано теплий привіт
Товаришу Сталіну й рідній Москві.

З ПОХОДУ

Дружині

Повертаюсь ранком з дальнього походу,
З дальнього походу у своє село.
Наді мною сонце,
піді мною води,
І в мені минуле знову ожило.

Зустрічав мати радо на порозі,
На порозі сестри й жінка молода.
Сестри ніяково витирають сльози,
Й в радості дружина стримано рида.

Посивіла мати —
сивина на скронях.
Сивина на скронях —
білий - білий сніг ...

Материні руки знов мене полонять
У обіймах теплих пережитих днів.

І сміються сестри,
простягають руки.

Простягають руки,

як колись,

давно:

Дуже вже набридла з братом їм розлука,
І тепер радіють вони щиро знов.

І виходить жінка за поріг до гурту,
За поріг до гурту вабить і її:
Хочеться їй дуже біля мене бути,
Біля неї бути хочеться й мені.

Повертаюсь ранком з дальнього походу

КОРОВАЙ

І кінь не спіткнувся,
І він не оглянувся,
І я не сказала йому : прощавай.
Несли мене ноги до хати, мов п'яну,
А в хаті качали старі коровай.

І линули співи,
І брались назустріч,
І звичай старий пробивавсь, як трава ...
У дверях стояли батьки мої хмурі,
І сховався на віці старий коровай.

І важко ставало,
І соромно якимось,
І зло гуготіло в мені, як дрова,
Що в челюстях квітли платочками маку,
Щоб маком зайнявся в печі коровай.

А думка летіла
І билася слідом,

І серце кричало :

— Дурниці!

Стривай!

Не жити ж нам звичавм нашого діда,
З дідами одійде й старий коровай...

Та він не спинився,

І зовсім не глянув,

Він навіть мені не сказав і — бувай...

У хаті,

коли він у шибку заглянув,

Стояв на столі молодий коровай.

ХОДИЛИ В ТАВРІЮ ЩОРОКУ

Звикали змари,
 бігли дні,
І на полях жита буяли,
А нас в безкраю путь сумні
Батьки щороку виряджали.

І йшли ми натовпом у даль
Херсовів,
 Таврії
 і
 Дону,
Щоб загубить свою печаль
І з злиднів вирватись полону.

Ставали там за злот на день,
Пшениці скиртувати в гори,
І линули слова пісень
Безмежним,
 волотавим морем.

І тішивсь коловіст - дивак,
І посміхавсь поміщик п'яно

Такі у них смішві слова,
І в кожній пісні про Мар'яну.

І кожний знав, що не одна
Десь побивається Мар'яна.
Свою планиду проклина
І землю колоніста - пана.

І мріяли старі щодня,
І молоді щодня чекали,
Коли мине їх та пеня,
Що їхніх прадідів спіткала.

А дні летіли,
 бігли дні,
І на полях жита буяли,
Й на небосхилі в далині
Збігали хмари й набігали.

І виряджали в путь стару
Жінки і матері на літо
Свої подружжя й дітвору
За злот наругу знов терпіти.

І йшли ми,
 йшли,
 як чорна ніч.

Ключами линули на південь,
Щоб наші зеленаві дні
Знов перевів поміщик - звідень.

І не минала нас пеня:
За панібрата з нами влидні
Жили на крупнику щодня
І їли недогрязки житні.

А ми мовчали, як німі,
І покладались на розмови
Та довелося нам самим
У вброї пошукати слова.

Й заворушились робарі,
Міста на допомогу стали.
І в Таврії малі й старі
Пани неоглядки помчали.

І оплинули зразу всі,
Забули про колишню горе:
Наш проводир Скакун Мусій
Побив стокосами простори.

І не ходили більше ми
На заробітки до Херсона:
Лани засіяли самі
І в Таврії і понад Доном.

О. М. ГОРЬКОМУ

Все життя своє
боролись ви
За людину,
за живу людину!
Знали ви
чаїний плач
Неви
І прекрасну пісню
соколину.
Вам хотілось,
щоб на цій
землі
Всякий мав
свою
ясну дорогу,
Щоб раділи
і старі й малі
Над життям
в свої перемоги.
Ваш Челкаш
і Коновалов
ваш

Марили не раз
 про кращу
 долю,
Щоб доходили
 живі
 слова
До живих сердець
 в страшній неволі.
І стогнали
 збурені моря,
Билися річки
 прибоем
 диким,—
Тільки б зайнялась
 нова
 зоря
Над землі
 обличчям
 многоликим.
Тільки б змовк
 чаїний
 плач
 Неви
І лунала пісня соколина ...
Все життя своє
 боролись ви
За людину,
 за живу людину !..

Л. М. ТОЛСТОМУ

... Буду рад такому концу. Все же лучше,
чем хрипеть и мучиться ...

Л. Н. Толстой.

Вас кланало нове,
та ви його
боялись,—
Старе стояло вам
щодня
на перешкодї,—
І, коли вас
на смерть
замучені
питали,
Чи буде край страшним
нечуваним поталам,
Мовчали ви й тоді,
улюбленцю народів.
Вам боязко було,
і вам хотілось
дуже,

Щоб стались хоч на мить
в державі
справжні зміни,
Щоб хоч на час
народ
державний устрій
врушив,
Порушив домострой
і все життя
порушив
І вибив з колії
усі старі
коліна.
Набридли,—
вірю вам,—
і Ясна
і черкеси,
І моторошно вам
од пострілів
ставало,
Що зостраху вночі
лунали десь
на кресах,
І ливули в пітьмі
на скуті льодом
плеса,

І під вікно до вас
лувою
повертались.
Ви ждали кожну мить
якогось Гончарова,
І вірили,
мабуть,
нежданій
таємниці,
Як вірили не раз
Урусовським розмовам
Про напади страшні
селян заїдиголових,
Що правили часом
за справжні
небилиці.
Вам марилось,
що він —
остання
ваша приставь
І тільки він спасе
від совісті й дружини,
Яка сприймала
ваш
ідейний шлях тернистий,
Як Варсонофій піп
чи хамовницький пристав,

І ставилась
до вас
завжди,
як до дитини.
Та це вас
не спасло.
Вам довелося з Полячи
Тікати крадькома
назавжди
від старого,
Щоб більш не бачити,
як у маєтку пана
Конають з голоду
замучені селяни,
Чекаючи щодня
од вас
життя
нового.
І ви пішли собі,
лишивши все дружині,
Та світ старий і тут
слідом
за вами
рушив,
І коли ви
вночі
спинились
на хвилину

В маленькому селі Астапово спочинуть,
Він і сюди

прийшов

по вашу,

графу,

душу !

elib.nlu.org.ua

ВИДУЖУЙТЕ МЕРЦІЙ

К. Е. Ціолковському

Учора прочитав я
вашого листа
До мудрого вождя
і партії й народу.
І світ мені
старий
в уяві
знов повстав,
І розум мій повив
важкий
і прикрий роздум.
Я бачу вас таким,
як бачив
я себе.
Як бачив я не раз
і тисячі,
й мільйони.
Для вас,
як і для нас,
і небо голубе

Здавалося часом
чужим
і вічно
чорним.

Кріпили ви не раз
на пана
і попа.

Кріпили ви,
як ми
кріпили
в чорній тузі.

І вас,
як нас щодня,
гнобила
зла журба,

І не хотілось вам
часом
мовчати
катюзі ...

І не мовчали ви ...
Обурені і злі
Змагалися щодня
і борсались
безсило,

Аж поки партія
не стала
на чолі

І не створила з вас
непереможну силу.
А зараз,
коли вам
трудиться б тільки й жити,
Ви змушені лежати
в ненависному ліжку ...
Видужуйте ж мерщій!
Мя вас ждемо
щомить!
Закінчіть для нас
свою ракетокнижку!..

І ТО НЕ ЗРЯ...

Коли прокинулась земля
І сонце зайнялось над нами,
Ми всі за льотом журавля
Юрбою вийшли у поля.

Пахали ми. І то не зря:
Наш посів нам таки зійшов,
Щоб щастя нашого зоря
Світила нам. На пустирях

Ми спорудили безліч міст,
До рук прибрали наші води
І заходилися самі
Перекидати новий міст

В майбутнє наше, щоб людьми
Нарешті стати, і нащадкам
Не залишати вже тюрми,
З якої вирвалися ми.

З СЕЛА

Привіт вам теплий і палкий,
Хоч і весна іще далеко,
І на зорі не чуть лелеки,
І тіло ще не знає спеки,
Й не озиваються круки
В степах далеких і гулких,

Хоч і не чути пісні ще,
І в поле ще не вийшли наші,
І на стерні нема ще паші,
І орачам не варять каші,
І не запахло ще дощем
Над нашорошеним кущем,

Та все ж ось - ось уже весна
І льодостав на річці рушить,
І вітерець стежки просушить,
І кожну грудочку підпушить,
І вже проб'ється не одна
Стеблина з нашого зерна.

НАРОДЕ МІЙ!

Часи твоє ім'я в історію
 запишуть,
І слід лишиться твій назавжди
 у віках
Про те, як ти колись через
 північну тишу
В Америку пройшов з Москви
 на літаках.

Тебе не раз згада усяк на світі
 сущий,
Окресливши твій шлях на
 карті олівцем,—
І будеш ти для всіх героєм
 невмирущим
І сталінських віків нечуваним
 борцем.

БРАКУЄ СЛІВ

Валерію Павловичу Чкалову

Багато б можна
написать
про вас,
Та слів бракує
в нашій
лексиконі ...
Я бачу,
як за обрій
одплива
Машина ваша
в переможнім гоні.
Ще тільки вчора
ваш літак
скорив
Безмежний простір
Арктики німої.
І знали всі,
що це не в порив,
А прагнення країни молодії.

І раптом смерть
В рядах у нас —
прорив,
Хоч ми й на зміну
кожну мить
готові!..
Чи то ж укласти
в слово
серця крик,
Коли чуття
не вміщується
в слові ...

ВЕСНЯНА ЮГА

Глянула спокійно й ніжно посміхнулась.
Це не випадково ...

Сонце і весна.

В пелюстках рджевих місто потонуло
І в листках зелених тоне далина.

І вірвалось слово тихе і привітне.

Слово, як пелюстка, —

ніжне і легке.

Потягло в повітрі теплим - теплим квітнем
І забилося серце в радості туге.

І зомліли пальці в молодій долоні :

Дужий,

дужий потиск ...

— Мила,

дорога !..

Перебігли цвітом вихори холодні,
І слідом за ними пелюсток юга ...

ПРОЙДУТЬ РОКИ

Пройдуть роки — на дорозі дні
І згадки, — як порох на дорозі.
Той, хто раз згасив свої вогні,
Запалити знову їх не в змозі.

Буде жалко золотавих днів,
Юнь — як привид, як туман над морем,
Й тільки часом — блиск у далині
І минувшина — за сині гори.

І ніщо не допоможе, ні,
Навіть руки стиснуті у тузі:
Не вернути золотавих днів,
Коди осінь зжовтів в лузі.

ЕСКІЗ ОСЕНІ

Прийшла жовта - жовта, —
Свічки ліпять можна, —
на став.
І стали лебеді,
мов кров та
на воді.
А над водою —
угорі:
худоба,
люди,
пустирі —
хмари.
І засміялась вона —
жовта - жовта,
Ряба, як собака з торгу.
І став став.
Став — як золото.
Як амальгама з дзеркала.
А вона, —
як здохла —
лягла між вербами —
жовта - жовта,
Ряба, як п'яниця з корчми
у білій глині.

ОСІНЬ

П. Тичині

Береза блякла,

Білий день,

День — свіг,

День — осінь,

вітер.

На стежку листя —

Дрібно сміх —

Останній посміх літа.

Вмирає сонце —

Літо — поль,

То —

піль,

то лісу жовтень.

Пасмуга — пояс :

небу хтось

Поділки знов забовтав.

І так щороку,

так споконь.

Жовтіє дні і ночі.

І тільки вітер між сосон

Настирливо хохоче.

ВИКІНЧЕНИЙ РОМАН

Ішла я в берег за водою,
І за водою бігли дні.
Мотнув ласкаво головою
І кинув кілька слів мені.

І я спинилась на хвилину,
Йому настріч сама пішла.
Над ставом налялась калина
І як рум'янець зайнялась.

І стало важко,
важко дуже

І в березі
і на горі:
Дерева обважніли, друже,
І пожовтіли пустирі.

І ось минуло кілька років —
Ні спогадів,
ні теплих слів ...

У березі осінній спокій
І — чотирнадцятий малій.

А він —

Як вітер над водою,

І за водою —

хвилі - дні.

Мотнув ласкаво головою

І зник назавжди в далині.

ДРАМАТИЧНО - НАСТРОЄНА ДІВЧИНА ...

Драматично - настроєна дівчина
Випадково мені посміхнулася —
На панелі лежав ридикюль
І сніла хвилясто хустка.

Я нагнувсь обережно і ввічливо,
Погляд, знаєте, часом примушує ...
— Дуже вдячна, — почувалася річ, —
Добру мав товариш душу ...

— Так ...

Нічого, — сказав я невлучно їй, —
У житті є багато цікавого,
Та трапляються також і дні,
Коли люди, як сонні гави ...

Ї драматично - настроєна дівчина,
Мов акторка, на це васміялася: —
— Вірю, друже, що мій ридикюль
Більш цікавить людей, ніж я вас

ЦВІРІНЧАТЬ ГОРОБЦІ — НА СОНЦЕ

Цвірівчать горобці —
на сонце,
Заглядав весна в вікно,
Синій клаптик, як даль в ополонці,
Як прозоре,
блакитне дно.

Пригадав ...
Не сьогодні й не вчора —
Синій клаптик —
це так давно!

Узбережжя:
каміння,
гори,
Сині очі —
блакитне дно.

А тепер,
здається,
це просто:
Синій клаптик —
блакитне дно,

В КІМНАТУ РАНОК ЗАЗИРНУВ ...

В кімнату ранок зазирнув
Осінній,

сивій,

теплій,

А я — немов вина хильнув
За тебе, рідна земле.

Радю я, що ти така
Багата і безкрая,
Як водами Дніпро - ріка,
Що мчить безмежним краєм;

Що в тебе гори і лани,
Ліси й степи безмежні
І віддані тобі сини,
Як простори небесні,

І що ти вже не та тепер
І що не ті вже роки,
Коли терзав не раз тебе
Поміщик вилоокій.

В кімнату ранок зазирнув
Осінній,

синій,

теплій ...

За тебе тільки,

за одну,

Радію вічно, земле!

elib.nlu.org.ua

ПРОЧУТТЯ

У шибках таке прозоре небо.
Бачу навіть — пролітають птиці.
Наче хмари білі - білолиці
З півдня линуть у глибини степу.

І шумить - дзвенить повітря чисте :
Передзвоном зграї весняниці ...
Хто не пив з глибокої кривиді
Прочуття народження вогнисто !..

П'ю і я весівній подих плину,
Поруки життя ловлю напруго
І чекаю незабаром друга —
Сина запізнілого в родину.

ДРУЖИНА ПІЛОТА

Ми з тобою часто пустували,
Бавились і гралися з тобою,
І тебе мовлю молодю
Всі сусіди наші воличали.

І росли ми,
Разом виростали,
Батько твій захоплювався нами,
І, коли стрічались з родичами,
Нас подружжям завжди називали.

Ріс і він на сході,
За горами,
Та про це напевно ми не знали
І до себе гостя не чекали
Літніми ясними вечорами.

Потім якось трапилися зміни :
Хоч цього й на думці ми не мали.
Я — поїдав, а його прислали ...
Але він тебе вже не покинув ...

А тепер я знов сиджу з тобою,—
Він сьогодні десь летить над краєм,
І, хоч я тебе давно кохаю,
Тільки стала ти вже не такою.

Ти говориш з пристрастю про нього,
І словам твоїм немає впливу,—
В кожнім русі бачу я дружину
Й вороття не бачу до старого.

ВІТЕР

Лопоче листя,
шелестить.
Сміється соняшник.
Отава леліє у яру.
Корява осичина, як віз, рипить і нагинається.
Дзижчить десь вітром вибита бджола ображено,
що не вв'яла
ні краплі меду.
З берестка знялася вивільга периста
І полетіла до ставка.
І тільки на ставку перлисто —
у баранцях —
дрібним намистом
червоне сонце ...
Розповзлось,
хитнулося і ...
поповзло ...

БІДА, КОЛИ ЛЮДИНА СЕРЦЕ МАЄ ЧУЛЕ

Присів собі, стомившись, на березі,
Замислився і вас на мить згадав.
Колись було волам ярмо мережу,
А ви така, як квітка, молода
У мене обіч.

І немов вода

Тече розмова, і летять години —
Чимало їх одсиділи ми вдвох,—
І мові нашій — ні кінця, ні впливу
А то було сидіти нам обридло,
І ми тоді — у берег, на ставок.
І так не раз ... І все це нерозлучно.
Ніхто б напевне й не сказав, що ми
Розійдемося і будемо людьми
Чужими вкрай,— хоч може це й не влучно,
Та все це так ...
Присів собі, стомившись, на березі
І вас згадав ...

Давно це діялось,

А спогади живуть
І часом ще вертають у минуле ...
Біда, коли людина серце мав чуле!

ЧИ ЗНАЛА ШЕВЛІЯ

Привіт тобі, моя стара знайома,
Ні, не знайома!..

Мила!

Дорога!

Десяток років, як не був я дома,
І як мене приваблює друга.

Ти ще й сьогодні,

мабуть,

не забула,

Як не забув минулого і я.

Прийшла весна ...

Зима давно минула

І зеленів буйно шевлія.

Ми на містку ...

Внизу вода рокоче,—

Останню повідь річка забира ...

І хочу я,

і ти,

напевне,

хочеш,

Щоб не минула жадана пора.

Та дні пройшли ...

Вода давно вже спала !..

І ми не прийдем

знову

на місток !..

Чи ж знала шевлія,

коли стебло

пускала,

Де буде восени

її

старий листок !..

ПІЗНЯ ВЕСНА

Приїжджайте!

Я...

нудьгую дуже.

Будемо ходити

до лісу

вдвох...

В нас уже покрились цвітом груші

І лататтям ватягло ставок.

Вечорами

солов'ї співають

І щоночі

перекрій

пливув

Соковито в хату зазирає,

Мов розбитий,

степовий

кавун.

На майдані хлопці і дівчата

По роботі

сходяться

щодня

Про життя веселе і багате
Поспівати ...

І така гульня,
Що й саму мене бува часами
Крадзькома
за серце

щось
бере.

Та ...

Я згадую!

Колись ми з вами ...

Е!.

Та що там згадувать старе.
Приїжджайте!

Я ...

вудьгую дуже ...

Хоч тепера гульнемо удвох...
Нам же з вами, дорогий мій друже,
Не прийшлоось ходити й на ставок ...

ГОДИНА ДРУГА

Година друга ...

Ти, мабуть, лягла
І від втоми, як бджола, заснула,
Чи мо' тобі, як і мені, мала
Очей звести й на хвильку не дала,
І ти в думках безсоння потонула.

Не сплю і я ...

І сон не йде ...

не чуть!..

І невідомо, чи засну сьогодні
Думки, як змії, в тишину повзуть,
І серце жалять, і мізок гризуть,
І скроні ранять як ножі холодні.

І бачу я, як ти вночі сама
Сидиш собі, схилившись над малою
Перед тобою:

тишина німа,

Глибока ніч,

морози і зима,

І невідоме оповите млою ...
І так би встав,
і в темряві один
Через Бештау
кинувся б
додому,
Щоб не відчула і земля ходи
Там, де не раз
щодня
я сам ходив,—
Розпорошить би тільки невідоме.

НЕХАЙ КВІТНЕ ЛЬОНОК

Нехай квітне льонок, розцвітає,
Нехай дрібен листочок буяє.

Осідлаю коня вороного
І поїду назустріч тобі
Через простори степу розлогі,
Через ниви — поля голубі.
Спалахну я в дорозі від гону
І як маківка стану червона.

Будеш ти повертатися з бою
Через простори — ниви лляні
Доріженькою - степ голубою
На своєму баскому коні,
І зустрівеш мене ти в дорозі
У незазнаній досі тривозі.

Нехай квітне льонок, розцвітає,
Нехай дрібен листочок буяє.

Посміхнешся привітно до мене
І спитаєш :

— Чия ж ти така,

Молода і надміру зелена,
Командира стрічавш полка ?

Нехай квітне льонок, розцвітає,
Нехай дрібен листочок буяє.

Сором'язно зирну я на тебе
І займуся як маківка я
Голубого безмежного степу,
Крадькома уронивши : — твоя !

НЕЗАБАРОМ ОСІНЬ

Я відчуваю,— незабаром осінь,
Запахне вільга, захлюпоче дощ.
Завив люто вітер стоголосий,
Пронизливо озветься десь гудок,
І стане хмарно.
Зникне миле сонце,
І обрій дальній почорніє знов,
І буде плавать листя в ополонці,
І ополонка буде як конов.
І вже не сяде горобець сіренький
Веселим ранком над моїм вікном
Об лиштву дзьобик поточить маленький —
І далі в путь.
І за своє стерно
Не братись більше трактористу світом
І до весни у полі не бувають,
І не потішить його ока цвітом
Десь при дорозі чебрик чи блават.
І стане сумно за теплом і літом,
І буде шкода життєдайних днів ...
Чому б то полю не покритись цвітом,
Хоч і на осівь обрій почорнів !..

НА ОБОЛОНІ

На оболоні —

коні,

коні,

На оболоні —

пастушки,

І ходить сонце на припоні,

І хмари — наче хвартушки.

І пливе осінь жовто - бліда,

І жовті стали знов стежки.

Минуло —

розпач і огида,

І спогади якісь важкі.

Над урвищем вагонів валка.

І слідом —

пороху стрічки,

Стирчить тополя —

довга палка

І —

плетеницею качки.

МІНІАТЮРИ

I

Ще тіло все в якомусь напівсні,
Та розум мій уже давно працює,
Його хвилюють звуки голосні,
Весінне сонце, радість і пісні.

Він кожну мить проказує мені:
Життя дається тільки раз людині.
Пізнай же ти всі радощі земні,
Тепло весінне і прозорі дні.

II

Прокинувся. Не сплю давно,
Та й чи заснеш в таку хвилину,
Коли хлюпнула у вікно
Ранкова пісня журавлина,

Коли проміння весняне
Лягло сплетінням на підлогу
І тягне в подорож мене,
Як журавлів весна в дорогу.

Прокинувся. Не сплю давно ...

III

Ніч зійшла. На виднокрузі дотліває повні згарок
І встає на сході сонце, розганяє чорні хмари,

І встає на сході сонце ніжне, соковите, повне,
Простори землі безкраї ласкою й теплом огорне.

І земля відчув ласку, прорістю зазеленів,
В сонячних обіймах ніжно на хвилину занімів.

І повисне плід дозрілий — сонця і землі перлина,
Щоб почувтила достаток навіть і мала дитина.

IV

Димчастий простір передвівся в синій,
Над болотами тумани лягли.
В степах сьогодні вереском пташиним
Весну стрічають зграї соколині,
Ключі качок і хижакі - вірли.

І тільки ген на небосхилі плінуть
Хмарки як сльози, як разки перлин.
В промінні тоні даліна цілинна,
Ліси берези, бересту, ялини
І сині гори, що в пасмо сплелись.

V

Докором серця не вражай,
Не закидай мені мовчання, —
Не згасла іскра ще остання
Чуття юнацького у край.

Я ще й тепер тебе одну
Споміж знайомих пам'ятаю
Й часами в натовпі шукаю,
Як зірку іноді ясну.

VI

Як амулет, твого листа
Ношу щодня в своїй кишені,
І все це певно неспроста.
Як неспроста й слова натхненні.

Ти любиш ...

Бачу!

Ти горюєш ...

У кожному слові —

порух ласки,

У кожній комі —

серця крик,

Як заперечення поразки.

Та все це марно.

Я ...

люблю.

І всі ці сумніви — даремні,

Навіщо ж завдавать жалю

Й листи писати отруйно - ревні.

VII

Кохай мене,
люби
як я,—

Кохати ж нам не пізно ...
Еж крутиться стара земля
Довколо сонця вічно ...

Літа старі ?..
Життя сплило ?..

Дурниці !..
Сміх !..
Глупота !..

І де це так,
коли було,
Щоб серце стало гнотом ?!

Палай,
як я,
теплом землі,
До чорта старість,
роки !

Ми, як дітвора, ще малі,—
Для вас життя потоки.

Стрічай сонця чужих очей:
В очах —
тепло і ласка.

Не прийде ж молодість ачей,
Коли з обличчя краска !..

VIII

Чекати важко,

важко,

жах.

Напруження, нервовість ...

Неначе в серце хтось ножа

Всадив по довгій мові.

І ждеш.

чекаєш день - у - день,

Хоч би омана, зміна ...

І знов туди, де був, ідеш,

Але не пише Зіна ...

IX

Окрилюють мене твої думки дівочі
І мрію я щодня побути у Москві,
Щоб стріть тебе ще раз, і заирнути
в очі,
І ще хоч раз почуть слова твої
живі.

Не знаю, чи мене хотіла б ти побачить
І як би сприйняла ти нашу зустріч
знов,
Та я ладен на все, і навіть щоб
пробачить
Тобі, якщо старе забула ти давно.

XI

На ранок сонце —
 сніп вівса,
За місто вітер
 жовтим житом,
І на ланах немов косар, —
Колоссям межі всюди криго.

Й дивуєшся.
 Яка краса!
За обрій вітер —
 степом окид ...
Не прийде в поле знов косар,
Коли у полі тиша й спокій ...

XII

Проникливим поглядом
в кожному річ
Намагаюсь я завжди
заглянути сам.
І спливають думки,
як бистра річка
В узбережжях велених
річного оксамиту.
І я бачу майбутнє
у кожній деталі,—
Надзвичайно складне
і просте
надміру :
Прозирає воно,
мов обрій дальній
Невиразними блезнами
в тиші вечірній.

XIII

Дні мої давні,
Дні — далекі і млі,
як орли
в далині
бистрокрялі,
Дні —
як весінні
прозорі
хмарки.
Дні,
як над обрій
ключем
літаки,
Зникли назавжди в просторах часу.
Зникли,
як постріл
зникає раптово,
Зникли,
як часом
зникає розмова,

Зникли,
як сонце
у далях
безкраїх.

Зникли,
як радість
юнацька
зникає.

Зникли,
як перший,
негаданий сум.

Дні мої милі, далекі і давні,
Дні мої теплі, овіяві травнем ...

XIV

Спливають дні,
Спливають роки
І одпливає давнина
Нестримно - збуреним потоком,
Як тепле літо чи весна.

І знову осінь, мудра осінь,
На скроні —
рання сивина ...
І тільки десь вітри голосять
За давниною, що мина.

І так шкода, що ми не в змозі
Життям упитися до дна,
Хоч і озимий сходить посів
І зійде знову ярина.

XV

Люблю, коли лежить на тропях жовтий лист,
І вітер шарудить оголеним гіллям,
І теплі дні пройшли, мов коні табуном,
І гуси на зорі у вирій пронеслись,
І хліб уже давно зібрали на полях,
І копи на току, і в шпихлірах зерно.

Люблю, коли блакить хмарок затьogne дим,
І зляже на ліси важкого неба край,
І ворон криче десь зловіщо угорі,
І спрагли простори сп'яніли од води,
І в полі не шумить примочений курай,
І не озветься вже напевно більше грім.

Люблю, коли лежить на тропях жовтий лист ...

XVI

Червонощока осінь на столі,—
Пикате яблуко і груша стигла —
Як певний знак плодючої землі
І рук людських неваперечна сила.

І вже не зайде голод до села:
Незвичні спогади і сльози теплі.
У кожну хату радість принесла
Ти їм за працю, плододайна земле!

XVII

Ти непомітно так прийшла
І так неждано слід лишила,
Як сивина, що скроні вкрила,
Коли вже юність одцвіла.

І це на мить, лише на мить,
Бо потім зникне й спогад навіть:
Чи ж бути восени заграви,
Коли вже літо одгримить?..

XVIII

Такі прекрасні теплі дні
І осінь така мила,
І знову хочеться мені,
Щоб ти мене любила.

Та дні пройшли, і знаю я —
До нас підкралась осінь:
З'явилась прожовть у полях
І просідь у волоссі.

XIX

Солодко світить місяць білий
І п'ятаками на камінь сяйво.
Камінь веначе взявся цвіллю
Чи пелюстками вкрився айви.

І непорушна прозора мла,
Висне в повітрі казковий спокій.
Ніч вереснева в місто прийшла,
Тиха така і чорноока.

XX

На стежках скопилась проволоть дубова
І в гори помчала у глибокий яр.
У яру навсоння стало бурштинове
І зіновать буйна, як старий вахляр.

І стоїть калина в придолку жовтава,
Де - не - де червоне гроно ягідок.
Вигляда спід листу молода отава,
І тремтить останній на вербі листок.

XXI

Над мертвим плесом місяць - перекрій,
Невче сонях, спитий горобцями,
Ласкаво кида посмішку зорі,
Що миготить привітно за морями.

І тихо всюди. Тільки в далині
За літаками назирцем прожектор
Та іводі прокотяться грізні
Два - три гарматні вивіренім летом.

О. Пушкін

БОРИС ГОДУНОВ

(Уривки)

Ніч. Свд. Фонтан.

С а м о з в а н е ц ь

(входить).

Ось і фонтан; хоч би прийшла мерщій.
Здається ж, я не боязким родився;
Перед собою близько бачив смерть,
А й перед смертю серце не здригалось.
Мені неволя вічна випадала,
За мною гнались — я не розгубився
І смілістю неволі запобіг.
Та що ж це мій тепер стискав подих?
Що значить цей необоримий трепет?
Чи то бамавь напружених тремтіння?
Ні, все це — страх. Я цілий день чекав,
Щоб потайки з Мариною зустрітись,
Обдумував, що їй скажу тепер,
Як розум гордий улещу її,
Як назову царицею сьогодні, —
Та час настав — і все забулось зразу.
Бракує слів заучених мені;

Любов бентежить знов мою уяву ...
Та щось майнуло раптом ... шерех ... тихше...
Ні, місяця облудний промінь це,
Та вітерець тут перебіг.

М а р и н а
(входить).

Царевич!

С а м о з в а н е ц ь.
Вона!.. Вся кров мені у жилах стала.

М а р и н а.
Димитрій! Ви?

С а м о з в а н е ц ь.

Солодкий, знадний голос!
(Іде до неї).

Чи справді ж ти? Чи бачу я тебе,
Одну зі мною під покровом ночі?
Як повагом котивсь маркітний день!
Як повагом зоря вечірня гасла!
Як довго ждав я в темряві нічній!

М а р и н а.
Години мчать, і мені часу шкода —
Сюди прийшла на сходи з тобою

Я не на те, щоб слухать ніжну мову
Закоханця. Не треба слів. Я вірю,
Що любиш ти; та слухай: я поклала
З твоїм життям і буйним і непевним
Своє життя з'єднати; маю ж право
Я вимагати, Димитрій, одного,—
Щоб ти мені душі своєї всі
Відкрив тепер потаєні надії,
І наміри й побоювання навіть;
Щоб побіч я могла з тобою сміло
Почати життя — не як дитя сліпе,
Не як раба бажань полегких мужа,
Не як німа наложниця твоя,
А як дружина, завжди тебе гідна,
Пособниця московського царя.

С а м о з в а н е ц ь .

О, дай мені забути хоч на мить
Моєї долі порухи й турботи!
Забудь сама, що зраз бачиш ти
Царевича. Мариво! хай я буду
Для тебе тільки обраним коханцем,
Що від одного погляду щасливий.
О, вислухай любові ти благання,
Дай висловити все, чим серце повне.

М а р и н а.

Не зараз, ні. Марнуеш, князю, час,
А відданість твоїх людей холоне,
Щоразу небезпечніша стає
І важча все і праця й небезпека.
Уже чутки якісь непевні ходять,
Вже новину змінює новина;
А Годунов також застерігав ...

С а м о з в а н е ц ь.

Що Годунов? чи ж піддана Борису
Твоя любов, мов єдине щастя?
Ні, ні. Тепер я байдуже дивлюся
На трон його, на владу його царську.
Твоя любов ... життя без неї що,
І слави блиск, і російська держава?
В глухій степу, в землянці бідній — ти,
Ти за царську мені корону станеш,
Твоя любов ...

М а р и н а.

Соромсь; не забувай
Призначення високого, святого:
Всіх радощів і всіх принад життя
Тобі твій сам дорожчим мусить бути,
Його ні в чим не можеш ти рівняти.

Не з юнаком я, що кипить безумно,
Не з бранцем, ні, моєї краси,—
Знай: заручитись я врочисто хочу
З царевичем, що доля врятувала,
З наступником московського царя.

С а м о з в а н е ц ь .

Не муч мене, о чарівна Марино,
Не говори, що сан, а не мене
Обрала ти, Марино! ти не знавш,
Як тяжко тим вражавш серце ти —
Як! скоро б я... о сумніви жахливі!
Скажи: коли б не в роду я царського,
Що темна доля прирікла мені,
Коли б я був не Іоаннів син,
Не цей, давно забутий миром отрок,
То й чи тоді б... мене любила ти?

М а р и н а .

Димитрій ти, не можеш іншим бути;
Я іншого й любить не можу.

С а м о з в а н е ц ь

Годі!

Ділитися не хочу я з мерцем
Коханкою, котра йому належить.

Ні, досить прикидатися! Скажу
Всю істину; то знай же: твій Дмитрій
Давно в землі, помер — і не воскресне;
А чи хотіла б знать, хто я такий?
То знай же, знай: я бідний чорноризець;
З чернечої меволі занудившись,
Під клобуком свій намисел відважний
Обдумав я, щоб світ ним здивувати —
А час настав, я з келії утік
До українців, в курені бешкетні,
Владать конем і шаблею навчився;
З'явивсь до вас; Дмитрієм назвався
І вас, безмозких ляхів, обдурив.
Що скажеш ти, Марино гордовита?
Здоволена з мого признання ти?
Чого ж мовчиш?

Марина.

О сором! о ганьба!

(Мовчання).

Самозванець

(тихо).

На що штовхнув мене досади порив!
Нелегко так налагоджене щастя,

Можливо, я навік зазнаю невдачі.
Що я зробив, безумний?
(Віолос).

Бачу, бачу:
Не княжої любові сором, ні.
То вимов же своє останнє слово;
В твоїх руках мов майбутнє все,
Кажі: я жду.

(Падає на коліна).

Марина.

Встань, бідний самозванче,
Чи не гадав ти, до ніг припавши,
Як дівчини ймовірної й слабкої,
Мов чванливе серце зворушить?
Ти помиливсь: до ніг мені схилялись
І рицарі, і графи благородні;
Та їх благань відкинулася я
Не ради втеклого ченця, щоб потім...

Самозванець

(встає).

Не зневажай даремно самозванця;
Еж доблесті і в ньому, певно, є,
Московського престолу завжди гідні,
Безцінної руки твоєї варті...

Марина.

Петлі ганебної, зухвалий, варті!

Самозванець.

Так, винен я: невміру запишавшись,
Обманював я бога і царів,
Усім брехав; та не тобі, Марино,
Мене карать; тобі сказав я правду.
Ні, я не міг обманювать тебе.
Мені була ти святощами тільки,
І я тому лукавити не смів.
Любов, любов ревнива, нерозважна,
Лише любов примусила мене
Сказати все.

Марина.

Чим хвалиться безумний!
Чи хтось твого признання домагавсь?
Коли вже ти, бродяга безіменний,
Міг засліпить чудесно два народи,
То мусиш же тоді, принаймні, ти
Достойним бути успіху свого
І свій обман відважний забезпечить
Таємністю глибокою навіки.
Чи можу ж я віддатися тобі,
Забувши рід свій і дівочий сором,
Життя своє з твоїм життям з'єднати,

Коли ти й сам з нерозумом таким
Свою ганьбу так легко виявляєш?
З любові він мені проговорився!
Дивуюсь: як моему батьку ти
Ще й досі з дружби не признавсь у всьому,
Як не сказав про це ти королю,
Чи паву Вишневецькому не звіривсь
Із відданої щирості слуги.

С а м о з в а н е ц ь .

Клянусь тобі, що признання мов
Одна змогла ти вимучити тільки.
Клянусь тобі — ніколи і ніде,
Ні на балу за чаркою безумства,
Ні в приявній розмові, щиросердній,
Ні під пожем, ні в муках катування
Цих таємниць не викаже язык.

М а р и н а .

Клянешся ти! Отож я мушу вірить.
О вірю я! та чим, скажи мені,
Клянешся ти? Чи не ім'ям господнім,
Як набожний приймак ієзуїтів?
Чи честю мо', як витязь благородний,
Чи мо' царським лише єдиним словом,
Як син царський? Чи то ж не так? кажи.

Димитрій

(згорда).

Тінь Грозного мене усиновила,
Димитрієм з могили нарікла,
Народ увесь округ на бунт збудила,
На смерть мені Бориса прирікла.
Царевич я. Еж соромно мені
Приниження терпіти від полячки.
Прощай навік. Усі тяжкі турботи
Мої долі і любові тугу
Кривава гра заглушить на війні.
О, як тебе ненавидіти стану,
Коли спаде оцей ганебний жар!
Тепер же йду — загибель чи вінець
Мою чекають голову в Росії,
Чи згину я на пласі, як злочинець,
Чи, як вояк, поляжу у бою,
Не будь тобі дружиною мені,
Мої долі не ділить зі мною;
Та будеш ти, можливо, жалкувать
За тим, чого ти віддуралась нині.

Марина.

А коли я зухвалий ошук твій
Перед усіми викрию завчасно?

С а м о з в а н е ц ь .

Чи не гадав ти, що я боюсь?
Що швидше всі повірятъ польській панні,
Ніж руському царевичу? Та знай,
Що ні король, ні папа, ні вельможі
Не думають про правду слів моїх.
Димитрій я, чи ні — яке їм діло?
Та привід я до чвари і війни.
Їм тільки це й потрібне, і тебе,
Бунтарнице! мовчати, вір, примусять,
Прощай.

М а р и н а .

Стривай, царевич. Врешті я
Не хлопчика, а мужа чую мову.
З тобою, князь, мене змиря вона,
Безумний твій я порив забуваю
І бачу знов Димитрія. То — слухай:
Пора! пора! прокиньсь, не гайся більше;
Рушай мерщій з полками на Москву;
Очисти Кремль, сідай на трон московський —
Ішли до мене шлюбного посла;
Та — чув бог — поки твоя нога
Не стала ще на приступки до трону,
Поки не скинув Годунова ти,
Кохання слів не буду слухать я.

(Іде).

С а м о з в а н е ц ь .

Ні, легше воювати з Годуновим,
Або з двірським лукавить взуітом,
Ніж з жінкою — несила; хай їй чорт.
І плутає, і в'ється, і повзе,
З рук вислиза, сичить, грозить і жалить.
Змія! змія!.. Недарма я тремтів.
Вона мене ледь-ледь не погубила.
Але поклав: уранці рушу рать.

МОСКВА. ЦАРСЬКІ ПАЛАТИ

Борис. Басманов.

Ц а р .

Яке пуття, що ми перемогли?
Аджеж це тільки марна перемога.
Він знов зібрав своє розбите військо
І знову нам загрожує з Путивля.
Що ж роблять там герої наші славні?
Під Кромами стоять, де за горож
Глузують з них козаків пригорщ бита.
От слава! ні, не вдовольня мене це,—
Пошлю тебе командувати ними;
Не рід, а ум їм буде воевода;
Нехай їх чвань за місцюванням тушить;

Мені вже час значної черні ремство
Зневажити і знищити звичай цей.

Б а с м а н о в.

Ах, царю мій, стократ щасливий хай
Той буде день, коли розрядні книги
З незгодами і з чванством родовідним
Пойме вогонь.

Ц а р.

Цей дуже близько день ;
Спочатку тільки розрухи народні
Приборкать дай.

Б а с м а н о в.

А що ж зважать ; народ
До розрухів тавмно завжди стильний :
Так бистрий кінь свої вудила рве ;
На владу батька син так нарікав ;
Та що ж ? коном спокійно вершник править
І сином батько верховодить теж.

Ц а р.

Кінь іноді скидав верхівця,
Син батькові не завжди волю чинить.
Народ тепер і стримать тільки можна

Суворістю. Так думав Іоанн,
Приборкач бур, розумний самодержець,
Так думав лютий і його онук.
Ні, милості не почува народ:
Твори добро — не скаже він спасибі;
Грабуй, карай — тобі не буде гірше.

(Входить боярин).

Що?

Б о я р и н.

Привели гостей іноплеменних.

Ц а р.

Піду прийму; Басманов, почекай,
Залишся тут: мені з тобою треба
Поговорить.

(Виходить).

Б а с м а н о в.

Високий дух державний.

Щасти йому з Отреп'євим проклятим
Упоратись, і він багато ще

Добра в Росії зробить за життя.

Важлива думка в нього зародилась.

Не дати б тільки їй остигнуть. А яка

Моя дорога буде, коли він

Зіб'є пику боярству родовому!
В бою мені суперників немає;
То й перший я біля престолу стану...
І може той... Та що за дивний шум?

(Тривога. Бояри, двірські служителі в безладді біжать, зустрічаються і розмовляють пошепки).

Один.

По лікаря!

Другий.

Хутчій до патріарха!

Третій.

Царевича, царевича зове!

Четвертий.

Духівника!

Басманов.

Що трапилось таке там?

П'ятий.

Захворів цар.

Шостий.

Цар умирав.

Басманов.

Боже!

П'ятій.

На троні він сидів і враз упав;
Кров ринула йому з ушей і з уст.

*(Царя виносять на кріслі; вся царська сім'я,
всі бояри).*

Цар.

Виходьте всі — залиште одного
Царевича зі мною. *(Всі виходять)*. Умираю
Обіймемось, прощай, мій сину; ти
Почнеш ось зараз царювать ... о боже!
Я незабаром перед тебе стану
І ніколи мені спокути скласти.
Та, сину мій, я чую — ти дорожчий
Душевного спасіння ... дай і так!
Я підданим родився, і вмирать
Мені б гділось підданим незнанням;
Та я здобув верховну владу — чим?
І не питай. Доволі: ти невинний.
Ти царювать тепер за правом станеш,
Я сам за все дам відповідь творцеві.
О любий сину, не мави облудно
І не засліплюй самохіть себе —
В бурхливій дні приймаєш ти державу.
Загрозливий цей дивний самозванець,

Він іменем озброєний страшним ...
Я, звірений в урядованні здавна,
Міг стримати і розрухи і бунт;
Переді мною всі дрижали з ляку
І голосу не сміла зняти зрада;
Ти ж молодий, невправний ще властитель,
Як будеш правити у грізний час,
Гасити бунт, приборкувати зраду?
Та з нами бог! Він умудряє ювість,
Він кволому дарує силу ... слухай:
Порадника, поперше, обери
Надійного, холодних, мужніх літ,
Улюбленця народу, — а з боярів
Почесної породи або слави —
Хоч Шуйського. Потрібний вині війську
Умілий вождь, Басманова пошли
І з твердістю стерпи боярське ремство.
Ти змалечку сидів зі мною в Думі,
Ти знаєш, як урядувати треба;
Не змінюй устрою і ти. Бо звичка —
Душа держав. Я вині мусив був
Знов поновить неласку, страти — можеш
Зректися їх; тебе благословлять,
Як і твого благословляли дядька,
Коли престол він Грозного прийняв.
А згодом знов потроху, поступово

Ти поводи державні затягай.
Тепер послаб, та не пускай із рук їх —
Ласкавий будь, приступвий для чужинців
І службу їх довірливо приймай.
З суворістю шануй устав церковний ;
Будь мовчазний ; царський в повітрі голос
Губитися даремне не повинен ;
Як дзвін святий, він мусить віщувать
Великий жаль або велике свято.
О сину мій, доходиш років тя,
Коли жівки хвилюють нашу кров.
Шануй, шануй же чистоту святу
Невинності і горду соромливість :
Хто почуттям у грішних насолодах
Ще ззамолоду потопати звик,
Той робиться, змужнівши, хижим, хмурим,
І розум тьмариться його дочасно.
В сім'ї своїй ти головою будь ;
Почитуй матір — та владай собою —
Ти муж і цар й люби свою сестру —
Ти їй один за охоронця будеш.

Ф е о д о р
(на колінях).

Ні, ні — живи, і довговік царюй ще :
Народ і ми без тебе пропадем.

Ц а р.

Всьому вже край — темніють мої очі,
Я чую холод гробовий ...

*(Входить патріарх, святителі, за ними всі бояри.
Царицю ведуть попід руки, царівна ридає).*

Хто там?

А! схима ... так! і це вже брати постриг ...
Настав мій час, іде в монахи цар:
Труна мовю келію буде ...
Зажди, зажди, владико патріарх,
Я цар іще: послухайте, бояри:
Це той, кому я доручаю царство;
Цілуйте хрест Феодору ... Басманов,
О друзі ... вас, вмираючи, молю —
Служіть йому по правді ви і щиро!
Він ще такий і молодий і чистий.
Клянетесь ви?

Б о я р и.

Клянемся.

Ц а р.

Я спокійний.

Простіть мені ж спокуси і гріхи

І кривди всі потавні і вольні ...
Наближся, отче, я готовий, час.

(Починається обряд і постриг. Непритомних жінок виносять).

СТАВКА.

Басманов уводить Пушкіна.

Басманов.

Заходь сюди і говори без страху.
То це тебе він посила до мене ?

Пушкін.

Тобі свою він дружбу обіцяв
І перший сан у царстві після нього.

Басманов.

Алеж мене Феодор і без цього
Уже підніс; команду ж я військом :
Для мене він зневажив чин розрядний,
І гнів бояр — я присягав йому.

Пушкін.

Ти присягав наступнику престолу
Законному; а коли ще живий
Законніший ?

Басманов.

Та слухай, Пушкін, годі.
Не говори мені дурниць; я знаю,
Хто він такий.

Пушкін.

Росія і Литва

Його давно Димитрієм вважають,
А втім, я не обстоюю цього.
Можливо, він і справжній є Димитрій,
Можливо, він і самозванець. Тільки
Я відаю, що рано, а чи пізно
Йому Москву відступить син Борисів.

Басманов.

Поки стою за юного царя,
То доти він престолу не покине;
Полків у нас доволі, слава богу!
Їх перемога піднесе моя,
А ви ж кого там пошлете на мене?
Не козака Карелу? а чи Мвішка?
Та й скільки вас? всього лиш вісім тисяч.

Пушкін.

Ти помиливсь: і тих не набереш —
Я сам скажу, що погань військо в нас,
Козаки тільки селища грабують,

Поляки тільки хвастають та п'ють,
А росіяни... що там і кажать ...
Не буду я лукавити з тобою ;
Та знавш ти, у чому наша сила?
Не в війську, ні, не в польській допомозі,
А в поглядах, у поглядах народних.
Димитрія забув ти торжество
І мирні всі його завоювання,
Коли округ без пострілу йому
Покірливо здавалися міста,
А вобвод упертих чернь в'язала ?
Тя бачив сам : охоче ваше військо
З ним билося, коли ж це? за Бориса !
А зараз?.. ні, не час нам сперечатись
І роздувать війни холодний попіл :
Не допоможе розум твій і воля
Устояти ; не краще ж бо тобі
Подати приклад першому розважний,
Димитрія царем проголосить
І тим йому навіки догодить?
Як думаєш?

Б а с м а н о в .

Довідаєтесь завтра.

П у ш к і н .

Наважсь.

Басманов.

Прощай.

Пушкін.

Подумай же, Басманов.

(Виходить).

Басманов.

А слухно це; усюди зрада тільки —
Що діяти? Невже ж я буду ждати,
Щоб і мене бунтівники зв'язали
І видали Отреп'єву? Не краще ж
Потоку силі запобігти буйній,
Самому ж десь... Та присягу зламати!
Та рід знеславити навіки свій!
І за довіру зрадою страшною
Своєму вінцевосцю заплатить!
Неважко десь обдумувати знов
Вягнанцеві і бунт і змову цю
Та чи ж мені, улюбленцю царському...
А смерть... а власть... а вигоди народні...

(Замислюється).

Сюди! хто там? (Свисстить). Коня! Трубіть на збір.

ЗМІСТ

Літа	5
Були часи .	6
Землі моїй	8
За горами, ва долами	10
Переборець Опавас	12
Мати	16
Два (уривок)	21
Хліб	25
По внаку	29
По косовиці .	31
І в важкому верні .	33
Перед жниввами	35
Ми часто згадуєм старе .	36
Мати не вийде, ні .	40
Наказ депутатові	42
Парашутист .	45
З походу	47
Коровай .	49
Ходили в Таврію щороку	51
О. М. Горькому .	54
Л. М. Толстому .	56
Видушуйте мерщій .	61
І го не зря	64
З села	65
Народе мій	66
Бракує слів	67

Я часто думаю	69
Весняна юга	70
Пройдуть роки	71
Весна .	72
Ескіз осені	74
Осінь .	75
Викінчений роман	76
Драматично - настроєна дівчина .	78
Цвірінчать горобці	79
В кімнату ранок завирнув .	81
Прочуття	83
Дружина пілота	84
Вітер	86
Біда, коли людина серце мав чуле .	87
Чя знала шевлія	88
Півня весня .	90
Година друга	92
Нехай квітне льонок	94
Незабаром осінь	96
На оболоні .	97
Мініатюри (1—XXI)	99
Борис Годунов (уривки)	122

**Редактор
А. Розін**

**Художник
А. Павловський**

**Художній редактор
С. Іофін**

**Техкерівник
Я. Бронштейн**

**Коректор
Є. Циплакова**

elib.nlu.org.ua

Якщо в книжці будуть дефекти, просимо повернути її для заміни на адрес: Харків, пров. Фрунзе, б. Дружарня ім. Фрунзе

